

en *Besalú*» (Coromines, *LleuresC.*, p. 215).

Un cop demostrat que *BISULDUN és un ètímon acceptable, hem d'esbrinar a quin estrat lingüístic pogué pertànyer. L'element final *-dunum* de la documentació medieval coincideix amb la forma llatinitzada del cèltic DUNON 'turó', 'fortificació'. Heus ací la primera via etimològica que se'ns ofereix: considerar *Besalú* com un topònim cèltic. Per un altre costat, és perfectament possible que la terminació ibèrica (i també basca) *-DUN*, que sovint trobem en l'element *ILDUN* de l'epigrafia antiga, hagués estat llatinitzada com *-dunum*. Tenim, per tant, una segona possibilitat d'explicació: *Besalú* pot ésser un nom de nissaga ibero-basca. Passarem revista tot seguit a les dues possibilitats.

a) L'origen cèltic del topònim ha estat comunament acceptat, malgrat que mai s'hagi pogut relacionar la primera part del nom amb un radical cèltic. Menéndez Pidal va donar com un fet provat el caràcter cèltic de *Besalú* i la seva relació amb els parònims francesos: «También se da la asimilación en un nombre céltico, BISULDUNUM, BISALDUNUM hoy *Besalú* (Gerona), mientras en Francia es *Bezaudun* (Drôme, Alpes Maritimes)» (*Orígenes*, 54-2, p. 296). Les obres posteriors han acceptat aquesta opinió.¹ Fins i tot En Coromines ha admès algun cop, com possible, l'origen cèltic de *Besalú* (cf. *E.T.C.* I, 79-80). És veritat, però, que en les cèdules manuscrites de l'*Onomasticon* ha expressat nombrosos i constants dubtes sobre aquest punt. Però, més tard, en la redacció de l'article *BIOCA*, ens suggereix la possibilitat de partir directament d'un ètímon ibèric, vist que *bios-ildun* apareix en la inscripció ibèrica d'Alcoi.

Els arguments en favor del caràcter cèltic del nom es basen tots en la identificació de la terminació amb el substantiu DUNON, llatinitzat de vegades en *-DUNUM* i ben representat en la toponímia antiga de la Gàl·lia: *Aredunum*, *Eburodonon*, *Lugdunum*, *Melodunum*, *Noviodunum*, *Virodunum*.² Els autors antics³ interpreten *dunum* com 'turó', 'lloc elevat' i d'ací pogué derivar l'accepció 'fortificació en un lloc elevat'. L'irlandès antic⁴ *dun* i el gallès antic *din*, equivalents del llatí *castrum*, *arx*, han de ser continuadors de l'antic DUNON, que no devia ésser solament cèltic, per tal com altres derivats seus es troben amb accepcions diverses en les llengües germàniques.⁵

La configuració del terreny no és contrària a aquesta etimologia cèltica ni en dóna proves rotundes. *Besalú* és al peu d'un turó, ens ho recorda Madoz: «se encuentra al N. de la pobl. un promontorio que la domina y en su cima una igl. antiquísima» (s. v.). Referint-se a *Boldú*, Madoz no deixa d'assenyalar que està situat «en una pequeña colina a la parte N. de la llanura de Urgel» (s. v.).

L'existència de diversos parònims francesos sembla també donar suport a aquesta via etimològica. Però caldrà recordar que els romans anomenaren Gàl·lia una extensíssima regió on no hi havia solament celtes. Els parònims 1 i 2 pertanyen a una zona lígur i 60

sorotàptica, més aviat que cèltica. El *Bezaudun* de l'Aveyron, parònim 3, es troba en un terreny amb abundants elements cèltics, però també sorotàptics, i no gaire lluny del domini ibèric. Els indicats a 5 són pròpiament aquitànics i pertanyen a una zona on alternen els elements cèltics amb els pre-cèltics. El nom de Lesquerde, parònim 6, és en territori ibèric. Queda en domini clarament cèltic el parònim 4 del Cantal.

La localització de *Besalú* a Catalunya no ha de debilitat forçosament la hipòtesi cèltica. En Coromines ha demostrat que les relíquies cèltiques en el nostre vocabulari no són escasses i ha assenyalat bastants noms de lloc catalans d'aquest origen (cf. *E.T.C.* II, 73-82). És veritat, però, que els ibers foren aquí l'element predominant i que els nuclis de celtes, aïllats enmig d'una població ibèrica nombrosa i ben arrelada, degueren ser assimilats aviat per una cultura superior a la seva.

b) La possibilitat d'entroncar el topònim *Besalú* amb el branc ibero-basc es basa en els fets següents:

1) L'existència en inscripcions ibèriques de la terminació *-ILDUN*.

2) L'existència en basc del sufix *-DUN*.

3) La forma *b.i.o.s.i.l.d.u.n.* del plom de La Serreta (Alcoi).

El segon punt és independent del primer. Podem donar una explicació del topònim partint de l'ibèric *-ildun* i una altra deixant-nos guiar pel sufix basc *-dun*. Tots dos punts de vista ens semblen defensables i no descartem que puguin ser complementaris, però caldria per això últim que el sufix *-dun* entrés en la composició de l'element *ildun*.

L'element *-ILDUN* de la documentació epigràfica ibèrica apareix freqüentment com a element final: *b.i.o.s.i.l.d.u.n.* (plom de *La Serreta*, Alcoi); *n.e.r.e.i.l.d.u.n.* (inscripció sobre pedra, Sagunto; Siles, *Léxico*, 1180); *Umarillum* (*CIL* I, 2, 709) —*ll < ld*—. També es troba en altres posicions: *i.l.d.u.n.i.r.a.e.n.a.i.* (plom de *La Serreta*, Alcoi; Siles, *Léxico*, 1027); --- *il.du.n. bar.ba.* (plom de *La Serreta*, Alcoi; Siles, *Léxico*, 1639).

La llista d'exss. d'aquest element podria ampliar-se, si es demostrés que *ildu* és una variant d'*ildun*, cosa probable: potser *ildutas* (estela de Sinarcas) es relaciona amb *ildun* com *lagutas* (plom de El Cigarralajo) es relaciona amb *lagun* (plom d'Empúries) (cf. Siles, *Léxico*, 1026, 1100 i 1102). Gràcies a l'obra de Javier Velaza, *Léxico de inscripciones ibéricas* (1976-1989), podem afegir encara algunes dades. Tinguem en compte que Velaza transcriu sistemàticament la consonant dental per *t* i, per tant, podem pensar que *iltun* equival a *ildun*: *iltuneskerkoskokas* (.isartakan (Teruel, Alto Chacón), *iskeiltun* (Ènguera, A-9), *selkimiltun* (Ènguera, A-10), *uniltun* (Tarragona II-B-5) (cf. Velaza, *Léxico*, 267, 278, 467 i 552). Sense la consonant dental: *iluntorka* (Yàtova III-B-10), *kebelsilun* (---) *eiku* (Orleyl X-A-3), *kebelsilunin* (Orleyl X-A-9) (cf. Velaza, *Léxico*, 270, 328 i 329).

La possibilitat d'interpretar aquest element des del vasc *il(b)un* 'obscur' ha estat assenyalada en més d'una